בפרט און די אלגעמיינע אפשאצונג פון די מפרשים בכלל (פרק כ"ב). דער רמב"ם, וועלכער האט געשטרעבט אפשאפען דעם תלמוד, איז זעלבסט געווארען א מין תלמוד.

דער רמב"ם איז פיל שטודירט געווארען אין אלע דורות, ניט נאר פון לומדים, נאר אויך אין עלעמענטארער ערציהונג האט דעם רמב"ם'ס משנה תורה פארנומען א וויכטיגען פלאץ (פרק כ"ג). די העברעאישע שולע האט ווירקליך געדארפט איינפיהרען מעהר רמב"ם אנשטאט תלמוד אין די עלעמענטארע און העכערע שולען.

אן אינטערעסאנטער פרק איז דער „רמב"ם אין דער אפשאצונג פון די דורות". ער הויבט אן מיט דער באקאנטער פראזע „ממשה עד משה" און זעצט פארט מיט פאקטען וועגען דעם רמב"ם, ווי אן אנגענומענער הלכה־אויטאריטעט פון די ספרדים; די התפעלות פון די משכילים און פילאזאפען. ער ברענגט אויך די התנגדות פון זיינע געגנער און זייער שארפע קריטיק, וועלכע האבען ניט פארשוויגען דעם רמב"מ'ס כפירה. אינטערעסאנט איז, אז דער רמב"ם, וועלכער איז געווען אן אויסגעשפראכענער געגנער פון קבלה, איז פארוואנדעלט געווארען אין א מקובל אין אפשאצונג פון מקובלים און חסידים. ער ציטירט אויך אפשאצונגען פון רמב"ם פון די שרייבער און געלעהרטע פון די לעצטע דורות, ווי זיין מאדערנער מפרש שלמה מיימון, זיינע געגנער אברהם גייגר און שמואל דוד לוצאטא, ווי אויך שלמה יהודה ראפאפארט און פרץ סמאלענסקין. ער פארענדיגט דעם פרק מיט אן אויסצוג פון וואונדערבארען ארטיקעל פון אחד העם „שלטון השכל" (פרק כ"א).

ווי עס איז צו ערווארטען זיינען פאראן אויך לעגענדעס וועגען רמב"ם. אזעלכע גרויסע פערזענליכקייטען ווערען א צענטער פון לעגענדעס. די אידישע תלמודישע לעגענדע האט ליב פארצושטעלען איהרע גרויסע חכמים ווי פארגרעבטע עם־הארצים אין זייער יוגענד. ר' אליעזר הגדול איז געווען א פשוט'ער פארמער, ר' עקיבא אן אונוויסענדער פאסטוך. אויך דער רמב"ם איז געווען אי א שלעכטע קאפ אי א קליינער וועלער.

נאר פלוצים, ווען ער איז פארטריבען פון זיין פאטער'ס הויז מיט א זידעל־ווארט „בן הקצב", האט ער פלוצים דערשפירט א רוח חכמה און איז געווארען א תלמיד פון ר' יוסף אבן מיגאש און האט ערשטוינט שפעטער זיין אייגען פאטער מיט זיין תורה.

משה רבינו האט זיך באוויזען צום רמב"ם אין חלום און איהם געגעבען א „יישר־כח" אויף זיין משנה תורה.

די מחלוקת צווישען רמב"ם און ראב"ד האט פאראינטערעסירט די לעגענדע.

אויך האט דעם רמב"מ'ס טויט פארנומען א פלאץ אין לעגענדע. דרייסיג אראבישע גזלנים זיינען איבערגעפאלען זיין ארון. די טרעגער זיינען אנטלאפען. די אלע שטארקע גזלנים האבען אבער ניט געקאנט ריהרען דעם ארון פון פלאץ (פרק כ"ד).

ווי די ראשי פרקים באווייזען איז דער ספר אינהאלטסרייך. זעלבסטפארשטענדליך, אז דאס בוך קאן ניט פארנעהמען דעם פלאץ פון רמב"מ'ס ווערק. געוויס שעפט ער ניט אויס אלץ, וואס קען געזאגט ווערען וועגען רמב"ם אפילו פון ריין ביאגראפישען און היסטארישען שטאנדפונקט. א שאד אויך, וואס דאס בוך האט ניט קיין געקליבענע ביבליאגראפיע וועגען רמב"ם אין העברעאיש און אין אנדערע שפראכען (א פאלקאמע ביבליאגראפיע פאדערט ביכער). דאס בוך איז אבער וויכטיג פאר'ן אינטעליגענטען לעזער און שילער פון די העכערע שולען, וועלכע וועלען געפינען אלץ, וואס איז נויטיג צו וויסען וועגען רמב"ם אין אריגינעלער שפראך פון די מקורות, אין שעהנער געבוידע און זאכליך באלויכטען. דער ספר איז א ווירדיגער חבר צו „ישראל בגולה" און א גוטער ביטראג צו דער רמב"ם ליטעראטור.

ש. ניגער

א שרייבער, וואס שמייכעלט

יהושע פערלע: „אידען פון א גאנץ יאהר"

פארלאג ה. בזשאזא, ווארשע, 1936. 460 זייטען.

דאס בוך הויבט זיך אן מיט „א געוויין פון קעץ הינטער'ן פענסטער". נישט קיין פרייליכער אנהויב. אינ'ם צווייטען ז... דערצעהלט דער העלד, א קליין אינגעל: „כ'בין געלעגען מיט'ן פנים צום טאטענ'ס פלייצע און איינגעאטעמט אין זיך דעם ז... ערען ריח פון זיין האריג שווער ליב". נישט קיין געשמאק... ריח. ווייטער דערצעהלט ער: „דער טאטע האט הויך געשנארכ... פארגאנגען זיך מיט א געדרעהט בארכלען, אזוי ווי ער וואל... געגארגעלט אין האלז א שטיק לייבעין". באלד נאך דעם שט... לייבעין קומט א מעשה נורא מיט דער מאמעס א זוהן פון איה... ערשטען מאן. דער זוהן ווערט קראנק. די מאמע וויינט, י... מערט, רייסט־אייך וועלטען. מען נעמט־צו דעם זוהן אין שפ... טאל. עס העלפט ניט. דער בחור שטארבט. שלעכט . . . א... ס'איז א צער, האט זיך מיר געדוכט, נישט נאר אויף דער מא... מען. ס'איז א רחמנות, האב איך געטראכט, אויפ'ן שרייבע... און אויף די לעזער אויך. אויב עס איז שוין אויף די ערשט... זייטלעך אזוי טרויעריג — קעץ וויינען, א קינד שטארבט, — הייכט וואס וועט זיין שפעטער? דאס בוך, האב איך געכאפ... א קוק צום סוף, האט פיר הונדערט מיט זעכציג זייטען. א... אויב ס'איז טאקע אזא ביטערע געשיכטע, וועט זי דאך מוז... ווערען, וואס ווייטער, אלץ שווערער, אלץ אומעטיגער . . . וועט'ס א לעזער מיט א שוואך הארץ קאנען פארטראגען? און ווי אי... טראכט אזוי, לייענענדיג, די גאר נישט פרעהליכע טראכטעניש... ערשט דער הימעל הויבט זיך אן אויסצולייטערען, אינ'ם ט... פון יאמער און געוויין ווערט ליכטיגער, און איך דערזעה, א... מענדל, דער אינגעל, וואס דערצעהלט די מעשה, האט מ... אפגענארט. ער איז גאר ניט קיין פאראומערטע נשמה. פאר... קערט, ער איז א פרעהליכער יאט. ער האט אין זיך עפעס פ... מאטעל פייסע דעם חזנ'ס אינגעל. איי־וו... האט ער אונז אזוי שווער געמאכט אויפ'ן הארצען? דאס ה... ער מיט א כיון געמאן, מיר זאלען דערפיהלען נאך א גרעסער... דערלייכטערונג פונ'ם דינעם שמייכעל, וואס לייכט־אויף או... זיינע ליפען. באלד נאך זיין שטיפברודער'ס טויט... עס דא... זיין די לויה — ארום שווארצען טויער פון שפיטאל הויבען ז... אן זאמלען אידען — און... עס ווערט פרעהליכער. מענד... וועלכער איז, ווי מיר וויסען שוין, איצט א גלגול פון של... עליכם'ס מאטל און (לאמיר גלייך צוגעבען) פון בערגע... סאנ'ס פענעק, האט א פאר שארפע אויגלעך, אויך א ... טען זכרון — דערמאנט ער זיך: „אז איך בין געקומען צולויפ... צום שפיטאל, איז דאס שווארצע טויער געווען פארשלאס... צוויי לאנגע אידען מיט געדיכטע בערד האבען איינגע'טענה... מיט א גוי. עטליכע ווייבער האבען געטופעט מיט די פיס אויפ... שניי. א הונט, א קודלאטער, אן אויסגעקראכענער, האט ג... שמעקט צו די פאלעס פון די צוויי אידען." דאס איז נאר ... אריינפיר — א פאמעלאכדיגער איבערגאנג צו קאמישקייט. נאכ'ן אריינפיר פון די צוויי לאנגע אידען מיט די געדיכ... בערד, מיט דעם קודלאטען, אויסגעקראכענעם הונט, וו... שמעקט צו זייערע פאלעס, הויבט זיך אן מענדל־מאט... פענק'ס דערצעהלונג, — א דערצעהלונג וואס וואלט באמ... טאקע געווען זעהר אומעטיג אדער זעהר נודנע, ווען עס ...

ישט פאלען אויף איהר דאס מילדע ליכט פון דעם דערצעהד
לער'ס הומאר. אט ווי דער טונקעל־גרויער געוועב ווערט גלייך
פון אנהויב אן באלעבט פון שמייכעל־פעדעמלעך: „אין א וויי־
לע ארום (נאך דעם ווייזען זיך פון די צוויי לאנגע אידען מיט
די געדיכטע בערד — ש. נ.) איז אנגעקומען פעטער שמואל,
דער מאן פון דער מומע מרים. ער איז געקומען מיט צוויי צע־
וואַרפענע הענט. ער איז ארויף אויף די צוויי לאנגע אידען און
א זאג געטאן מיט זיין צעשפרייט זולל־וסובא'דיג קול:

— געשטארבען! ננע... ביזט א מבין!

און מיר דערפיהלען זיך גלייך אין דער אטמאספערע, אויב
ניט פון שלום עליכמ'ס מאטל, איז פון בערגעלסאנ'ס פענעק.
אבער נאר די א ט מ א ס פ ע ר ע דערמאנט אונז אן עפעס,
וואס איז אונז שוין באקאנט, ניט די ס ב י ב ה. די סביבה
איז אן אנדערע, ניט די זעלביגע, וואס אין „מאטל פייסע דעם
חזנ'ס אינגעל" אדער אין „פענעק".

אין „מאטל פייסע דעם חזנ'ס אינגעל" איז א נאטירליכע
פאלק־סביבה, אין „פענעק" — א סביבה פון קינסטליך אויפ־
געשרויפטע סאציאלע קאנפליקטען. דא האבען מיר פאר זיך
א טיפישע סביבה פון קליינבירגערליכקייט.

דער אויסגאנגספונקט פון דער דערצעהלונג איז איין פאר־
מיליע — מ ע נ ד ל 'ס עלטערען, ברידער און שוועסטער,
שטיפברידער און שטיפשוועסטער. אבער דאס איז מעהר ווי
א באגרעניצטע פאמיליע־כראניק. דורך קרובה'שאפט איז
מענדל'ס משפחה פארבונדען מיט אנדערע, האלב־הארעפאשנע,
האלב־ סוחרישע קרייזען. עס זיינען דא זיידעס און באבעס,
פעטערס און מומעס — דא אין שטעטל, ווי אויך אין אנדערע
שטעט. מענדל, דער אינגעל, וועלכער דערצעהלט די געשיכטע,
נעהט צו־געסט צו זיינע קרובים, זיין מאמע פארט קיין ווארשע
צו איהר משפחה, זיין פאטער פארט אין דארף האנדלען. אויף
אזא אופן באקענען מיר זיך מיט די פארשטעהער און די פירונ־
גען פון אנדערע הייזער אויך, נישט נאר מיט זייער אייגענעם
הויזגעזינט. אחוץ דעם, בייטען זיי אפט די וואוינונגען, קליי־
בען זיך איבער פון איין טייל שטאט אין אנדערען, האבען נייע
שכנים. קוקען מיר אריין אין דעם לעבען פון אט די שכנים
אויך. אזוי ארום געהט פארביי אונז דורך א וועלט מיט מענ־
שען. און כאטש די סאציאלע אונטערשיידען צווישען זיי זיי־
נען נישט קיין גרויסע, און קיין באוואוסטזיניגע סאציאלע קאנ־
פליקטען זיינען כמעט גאר ניטא (עס איז נאר דא קנאה, נישט
קיין קאמף פון די ארימערע אנטקעגען די רייכערע), פיהלט זיך
נישט קיין איינטאניגקייט אינ'ם בוך. די מענשען, ווי א קלאס,
זיינען טאקע עהנליך, מעהר אדער ווינציגער, איינע צו די אנ־
דערע: זיי זיינען אלע קליינבירגערליך־באלעבאטיש. אבער דאס
איז נאר סאציאל־פסיכאלאגיש. אינדיווידועל איז יעדער און
יעדע פאר זיך אליין א וועלטעל. און אזוי ווי יהושע פערלע גיט
זיך אפ מעהר מיט דער אינדיווידועלער, ווי מיט דער סאציאלער
פסיכאלאגיע פון זיינע פארשוינען, געפינט ער ביי יעדען פון זיי
עפעס, וואס מאכט איהם אנדעריש פון אלע ארומיגע. יעדער
מענש, ווי קליין און נישטיג ער איז, האט זיך זיין אייגען פניב
זיינע אייגענע שוואכקייטען, זיינע אייגענע גענג און געוועלעד...
האט זיך מיר געדוכט, לייענענדיג דאס בוך, אז דאס איז
אזוי ווי עפעס א מין שטומער פראטעסט געגען דער מאדע פון
אויסשליסליך סאציאלע מאטיוען. לויט דער דאזיגער מאדע
אדער מיינונג איז א מענש פאר דער ליטעראטור וויכטיג און
אינטערעסאנט נאר ווי ווייט ער איז א סאציאלע באשעפעניש,
נאר ווי ווייט ער רעפרעזענטירט מיט זיך דעם אדער יענעם קלאס.
ומט יהושע פערלע און ווייזט, אז ס'איז ניט אזוי. אט זיינען
מליכע משפחה'ס, עטליכע צענדליג מענשען, וועלכע האבען
מעט אלע איין סאציאלע אפשטאמונג און צייכענען זיך אויב

כמעט אלע מיט איין און דערזעלביגער געזעלשאפטליכער פסי־
כאלאגיע. וואלט וועגען יעדען פון זיי באזונדער, לויט דער
דערמאנטער שיטה, נישט געדארפט זיין אין פלוג וואס צו שרייי־
בען: א „קופע מילבען", ווי מענדעלע האט זיך אויסגעדריקט,
איז פאר דעם נאטור־פארשער א ק ו פ ע, א מ י ן; איין
מילב איז גלייך צו דער אנדערער. אבער מענשען, ווייזט אונז
פערלע, זיינען נישט קיין מילבען; איינער איז נ י ש ט גלייך
צו דעם אנדערען.

אט האט מענדל א טאטען מיט א מאמען — זיינען זיי
צוויי באזונדערע מענשען. דער טאטע האט קינדער פון זיין
ערשטער ווייב, די מאמע — פון איהר ערשטען מאן: האט יע־
דעם קינד זיין אייגענעם כאראקטער, זיין אייגענעם גורל. היינט
דער זיידע מיט דער באבען! — דאס איז שוין איינמאל א
פארל! און וואו זיינען די פעטערס מיט די מומעס? די פעטערס
מיט די מומעס זיינען גאר באזונדערס אינטערעסאנט. אזא קא־
לעקציע פון פעטערס מיט מומעס, ווי די, וועלכע יהושע פערלע
האט אויסגעשטעלט פאר אונז אין „אידען פון א גאנץ יאהר",
קאן מען געפינען נאר ביי שלום עליכם'ן.

אט איז, אשטייגער, דער פעטער בן־ציון מיט דער מומע
נעמי. זיי קומעןביידע אויף א דראשקע צו דער לויה פון
מענדל'ס יונגען שטיפברודער, משה: „פעטער בן־ציון,—א קליי־
נער, א קיילעכדיגער, אזוי ווי אן אויסגעשטופטע איינשיט —
האט נישט געקאנט ארויסקריכען פון דער דראשקע. האט די
מומע נעמי, א אידענע מיט אידעלע ליפען און מיט אן אנשטעל
אויף לומדות, איהם אונטערגעשטעלט אן אקסעל. ער האט זיך
אנגעשפארט, דער פעטער בן־ציון, און אזוי ארום איז ער ערשט
אראפגעקראכען.

ער איז שטעהן געבליבען א ווילע, געפרייכט מיט'ן אויס־
געשטופטען בויך, ארומגעקוקט זיך און צום סוף אויסגעבלא־
זען פון די רויטע, זאטע ליפען אראפ: — „קאלט.... ביזט א
מבין אויף דעם פראסט! וויפיל גראד קאן דאס היינט זיין?"
מען האט איהם נישט געענטפערט; דער אויסגעקראכענער־
קודלאטער הונט האט אראפגעלאזט די מארדע צום פעטער בן־
ציון'ס קאלאשען. פעטער בן־ציון האט זיך אפגערוקט הינטער־
ווייל̈עכטס: „א פודזשעס!" דער הונט האט הכנעה'דיג אראפ־
געלאזט דעם קאפ און צוגעבלאנקעט זיך צו מיר. ער האט אנ־
געשטעלט א פאר ווארעמע, פייכטע אויגען, געדרעהט טרויעריג
מיט'ן ווידעל און, מן הסתם, ווען ער וואלט געקאנט ריידען,
וואלט ער געפרעגט: „דיין ברודער איז טאקע געשטארבען —
טא וואס איז אזוי דעם פעטער בן־ציון דיינעם קאלט?"

דאס איז אביסעל נוסח בערגעלסאן, און א צווייטער פע־
טער — פעטער מרדכי מענדיל — האט געמעגט הייסען פעטער
מנחם מענדיל, ווארים ער האט אין זיך עפעס פון שלום עליכם'ס
באריהמטען פארשוין. אבער — נישט די ווירקונג פון אנדערע,
גרעסערע, שרייבער איז וויכטיג (שלום עליכם אליין און בער־
געלסאן אליין זיינען אויך נישט אינגאנצען אריגינעל — אלע
שרייבער זיינען נעמערס, איידער זיי ווערען געבערס). וויכטיג
איז, וואס יעדער פעטער ביי פערלע'ן (און שיער ניט יעדער פאר־
שויין וואס ווערט דערמאנט אינ'ם בוך) האט אין זיך עפעס
איינענארטיגס, עפעס, וואס די איבעריגע פארשוינען האבען ניט,
כאטש זיי געפינען זיך אין דער זעלביגער סאציאלער סביבה
און געהערען צו דער זעלביגער געזעלשאפטליכער קלאס, ווי
ער. וויכטיג איז, וואס די אלע אידען, כאטש זיי זיינען אידען
פון א גאנץ יאהר, קאנען איינער דעם אנדערען נישט פארביי־
מען. זיי זיינען טאקע אלע ארומגעוואקסען מיט איינאונדעמ־
זעלביגע לעבענסשטייגער, דעם לעבענסשטייגער פון דער אידי־
שער קליינבירגערשאפט און דער אידישער ארימקייט, זיי זיינען
טאקע אלע ארויסגעוואקסען פון איין באדען, דעם באדען פון

טיפּישער קליינבירגערליכקייט, אבער זיי זעהען אויס ניט ווי א פעלד מיט זאנגען פון איין מין, נאר ווי א גארטען מיט א סך פארשיידענע בייטען און מיט אהן א שיעור געוויקסען, קאלירען, ריחות, געשמאקען . . .

און אט דא, דוכט זיך מיר, ליגט דער באזונדער ווערט, וואס פערלע'ס בוך האט פאר דעם איצטיגען מאמענט אין דעם לעבען פון דער ליטעראטור.

גראד איצט איז נויטיג צו דערמאנען די לעזער און די שרייבער, אז די סביבה איז ניט־אלץ און אז דאס סאציאלע באאיינפלוסט־זיין, די געזעלשאפטליכע קאנדיציאנירטקייט פון דעם מענשען איז ניט דער גאנצער מענש. גראד איצט, ווען צוליב דעם אויפגעשטורעמטען וואלד פון גרופען־אינטערעסען און קלאסען־אנטאגאניזמען, זעהט מען נישט די ביימער, איז נויטיג אנצוצייכענען יעדען בוים באזונדער און ווייזען ווי ער רוישט און שוויגט, בליהט און פארוועלקט און בליהט ווידער אויף זיין אייגענעם שטייגער.

„אידען פון א גאנץ יאהר" איז אין דעם זינען א צייט־בוך. — א בוך, וואס דערמאנט דער עפּאכע אן עפּעס, וואס זי האט פארגעסען אדער האלט אין פארגעסען, א בוך, וואס זאגט דעם דור עפּעס, וואס ער וויל נ י ט הערען . . .

דאס איז ניט די געוואוינליכע דעפיניציע פון צייט־ליטעראטור. אבער טאקע דערפאר איז נויטיג אויף איהר אנצוּווייזען. מיר האבען גענוג שרייבער, וואס געהען־מיט מיט דעם „גייסט פון דער צייט". עס זיינען נויטיג אויך אזעלכע, וואס זאלען געהן אן א זייט אדער פאראויס און זוכען צו באאיינפלוסען די סביבה, נישט נאר ווערען פון איהר באאיינפלוסט. עס איז נויטיג א צייט־ליטעראטור, וואס, צוליב גלייכגעוויכט, זאל זי שטעלען די טראפּ אויפ'ן ווארט ל י ט ע ר א ט ו ר, בעת אנדערע אקצענטירען דאס ווארט צ י י ט.

א מאניפעסטאציע פון אט דעם מין ליטערארישער אקטואליטעט איז פערלע'ס „אידען פון א גאנץ יאהר".

עס וואלט אבער נישט געווען, וואס עס איז, ווען עס זאל זיך נישט אויסצייכענען מיט יענעם מילדען הומאר, וועלכער איז פריהער דערמאנט געווארען. עס וואלט געווען א קליין בוך, נישט נאר א בוך פון קליינע מענשעלעך מיט קליינע השגה'ס, ווען דער שרייבער זאל נישט האבען קיין שמייכעל אויף די ליפּען. דאס וואלט געווען א דערצעהלונג פון א קליינבירגער, ניט נאר א דערצעהלונג וועגען קליינבורזשואזיע, ווען עס זאל זיך נישט פיהלען, אז דער דיכטער שטעהט אן א זייט, שטעהט און גיט־אכטונג, שטעהט און ווינקט־צו צום לעזער:

— זעהסט אט די קופּע מילבען? באנוגען זיך נישט מיט באטראכטען די גאנצע קופּע. קוק זיך צו צו יעדען מילב באזונדער. עס לוינט זיך צוצוקוקען. וועסט שארפען דיין אויג. וועסט זעהן אהן א שיעור קאלירען. וועסט זיך דערוויסען, אז עס איז נישט אלץ גרוי, ווי עס דוכט זיך פון ערשטען בליק . . . דיין חוש הראיה וועט פיינער ווערען און — אויך דיין געהער. וועסט זיך אויסלערנען הערען אויך די שטילערע שטימען פון שטילע לעבענס, נישט נאר דעם טומעל פונ'ם גרויסען יאריד. און דער עיקר — וועסט זיך אויסלערנען שמייכלען. וועסט זיך עס אויסלערנען פון מיין מ ע נ ד ל ע ן, דעם אינגעל, וואס מיט זיין מויל דערצעהל איך אט די אלע זאכען און זאכענישען.

מענדל ש מ י י כ ע ל ט א י נ ע ו ו י י נ י ג א י ן ז י ך. דערמיט איז ער אנדערש פון זיינע עלטערע ליטערארישע חברים — מאטל און פענעק. מאטל לאכט. ער האלט זיך איין, אזוי ווי שלום עליכם אליין, אבער ער לאכט פארט. ער לאכט, ווייל לאכען איז געזונט, דאקטוירים הייסען לאכען. א היבש ביסעל אנדערש איז בערגעלסאנ'ס מאטל־פענעק. פענעק לאכט אויך, אבער ער לאכט מיט ביטערקייט, מיט בייזקייט;

ער חוזק'ט, ווייל בערגעלסאן, וועלכער איז געווארען א פּ טארישער שרייבער, הייסט איהם חוזק מאכען פון אל איז גוט פראלעטאריש . . . פערלע'ס מ ע נ ד ל חוזק'ט נ און לאכט נישט: ער שמייכעלט. ער שמייכעלט אינעווייניג א זיך. ס'איז אבער גענוג אט דאס אינעווייניגסטע שמייכל נישט אריינגעצויגען צו ווערען אין אט דעם שטראם פון קלי ליכע אינטערעסען, קליינע ליידען און ליידענשאפטען, וועל ער באשרייבט. עס איז גענוג אט דאס אינעווייניגסטע שמיי לען צו פיהלען זיך ווי אביסעל א זייטיגער און צו קאנען א זעהן און אלץ פארשטעהן, אויב נישט אלץ פארגעבען.

פערלע'ס מענדל איז אנדערש פון בערגעלסאנ'ס פענ אויך דערמיט, וואס מענדל באנוגענט זיך מיט פאקטען. לאזט זיך ניט אריין, ווי פענעק, אין חקירה'ס און פירושים. איז, אזוי ווי פערלע אליין, א שווייגעדיגער אבסערוואטאר, בנ פענעק איז, ווי זיין שאפער, בערגעלסאן, אן אגיטאטאר.

דאס איז די מעלה פון יהושע פערלע'ס „אידען פון א גא יאהר" אדער, ווי שלום עליכם האט זיי גערופען, קליינע מענש לעך מיט קליינע השגה'ס; דאס איז אויך דער חסרון פונ בוך: עס האט נישט קיין א י ד ע ע.

עס האט א צ י ל: אויסמאלען פאר אונז א גאנצע ג לעריע קליינע מענשעלעך, אידען, אידינעס און קינדער געוועהנליכען מין און ווייזען אונז זייערע פארשיידענע פּנים' ווי אויך זייער אינעווייניגס לעבען, זייערע געפיהלען און דאנקען, זייערע טראגעדיעס און קאמעדיעס, — אויסמאלען מיט אזעלכע כאראקטעריסטישע שטריכען, אז זיי זאלען או זעהן צו זיין פּארטרעטען אדער קאריקאטורען פון לעבעד מענשען . . . דאס איז פערלע'ס ציל — און א קינסטלער זיך שטעלען אזא ציל. אבער זעלטען ווען אן אמת'ער שרייב באנוגענט זיך מיט אט דעם קונסט־ציל. ער האט ג אויך אן עטישע אידעע. ער שאצט אפּ דאס לעבען, וואס מאלט; מיט'ן מאלען אליין באנוגענט ער זיך ניט. ריכטיג ער שילדערט עס אזוי, אז אינ'ם אופן פון זיין שילדערען, א פארב־טאן, אין דער כאראקטעריזירונג, פיהלט זיך זיין אי ווייניגסטע באציהונג צו דער וועלט, זיין ניט־פארמולירטע דעאלאגיע, אויב איהר ווילט עס אזוי אנרופען . . . ביי יה פערלע'ן איז אזוי ווי נאר ניטא קיין סימן פון „אידעאלא קייט". עס זיינען פאראן מעהר סימפּאטישע און ווינציגער פּאטישע פּארשוינען, עס שפּילען זיך אפּ ריהרענדע סצענעס גראטעסקע, שעהנע און מיאוס'ע זאכען ווערען אפּגעטאן, א אט די אלע מאמענטען פון אינדירעקטער עטישער אפּשא וואקסען ניט אויס אין בוך ביז צו דער רייפקייט פון א שטימטער לעבענספילאזאפיע, ביז צו דער ווירקונגס־קר פון אן עטיש־קינסטלערישער סוגעסטיע . . . עס איז שווער א צו וויסען, וואס ענטפערט דער שרייבער אויף אזא אלגעמי פראגע, ווי אשטיינער: וואס איז, סוף כל סוף, דער מענ — א מ ע נ ש אדער אלץ נאך א חיה? פערלע באהאלט הינטער דעם שטומען שמייכעל פון זיין הומאר־פולען אב טיוויזם.

אבער אט דער שמייכעל, מעג ער זיין ווי שטום, אי דער הומארלאזער צייט, אין וועלכער מיר לעבען, א געווינ די ליטעראטור איז אין אונזערע ניט־שמייכלענדיגע טע מיט אנגעצויגענקייט און טומעל, ס'איז עפּעס אזוי ווי א י וואו אלע שרייען, וואו יעדער איינער וויל אימיצען א שרייען. איז אפשר גארניט אזוי שלעכט צו טרעפען א מע וואס שטעהט א ביסעל אן א זייט, קוקט — און שט

צווישען די קלענערע שטריכען, וואס כאראקטער יהושע פערלע'ס שרייבען אין „אידען פון א גאנץ י

וואָלט איך וועלן אויסטיילן די פאָלגענדיגע צוויי: א) זיינע
פרויען זיינען אַלע כמעט אַקטיווער, אַגרעסיווער ווי די מענער
און ב) ער האָט אַ שטאַרקע נייגונג צו אַטראָפּאָמאָרפיזם אין זיין
מאָלען די וועלט פון „טויטע" זאַכען: „די רפואה־פלעשעלעד
אויפ'ן פענסטער האָבען זיך אַזוי ווי צוזאַמענגערוקט, ברידערליך
צונעבויגען איינס צו ס'אַנדערע די העלזעלעך, און משה'ס אַ
ספּינקע, אַ פּערלמוטערנע, האָט אָפּגעקוקט פון אונטער'ן טיש
אַזוי ווי אַ ווייס, טויט אויג" . . . (ז. 7) „ס'האָט זיך מיט אַמאָל
אַ וויג געטאָן אַן עולם מאַנסלייט — שוואַרצע, גירע, מיט צע־
פלאַשעטע קאַפּאָטעס, אַזוי ווי פויגעל, וואָס מען האָט אויפ־
געוועקט פון דרימעל" (ז. 16). „זייערע רייד זיינען אַרומגעקראָ־
כען איבער דער שטוב אַזוי ווי מידע, פאַר'שבור'טע פליגען"
(ז. 17). ביי פּערלען איז רעכט צו זאָגען אַפילו: „מענדעל, אַ
ניגון לייגט זיך. אוועק פאַר אונזערע פיס, אַזוי ווי אַ געשטאָרבען
עוף. איך הער בפירוש, ווי ער קלאַפּט מיט די פליגעל, דער
ניגון" — (ז. 157).

ב. ריווקין

א. טאַבאַטשניק — „אין שייך" — לידער־זאַמלונג

ארויסגעגעבען פון שישפּסהעו בעי אַרבייטער רינג שול, ניו יאָרק, 1936.

פאַראַן זאַכען ביי א .טאַבאַטשניק'ן, וואָס וואַרפען זיך אין
די אויגען, און פאַראַן זאַכען, וואָס מען דאַרף דערזעהן.

עס וואַרפט זיך אין די אויגען: די פּאָלירטע שפּראַך; די
פיינע וואָרט שניצעריי, די געטאַקטע שורות, וואָס לויפען מיט
אַזאַ גרינגען אימפעט, און לייגען זיך אַליין אויס, פינקטליך
צוגעמאָסטענע, אין זייערע געלעגערס — די סטראָפען:

מיט א בינטל האָלץ און אַ ווייסן לאַב,
אַ קריגל אויל פאַר אַ לויטערן פלאַם. —
גייט ער דורך דעם לעבן —
גאָט זיך אָפּצוגעבן.

גאָט אין פייער אַנגעטאָן,
מיט א שטערנצווייג אונטער א גאָלדענער זון,
זיצט און שמייכלט בלוטיקרויט —
אַנטקעגן אים און זיין הייליקן טויט.

דאָס איז דאָס צווייטע ליד פון דער זאַמלונג. — די מעלות פון
דער שפּראַך — געלייטערטער סטיל, געשנירעלטע שורות —
אַלע זעהען עס גלייך איין, גיבען זיי אָפּ טאַבאַטשניק'ן דעם שבח.
און באַלד פאַרכאַפּען זיי זיך: וואָס זשע לאָזט אונז זיין ליד צו
הערען? וואָס איז דען ניט דאָ אין זיין ליד? — עקדה און קריי־
ציגונג, גאָט־זוכעניש און גאָט־אָפּלייקענונג; גאָט לאַכט בלוטיג
דזיט איבער דעם געקרייציגטען און זיין טויט; גאָט איז אויס־
גע'חוזק'ט צוזאַמען מיט זיין קרבן — איז עס דאָך גלאָט א ווער־
טער־שפּיל פון שעהנקייט וועגען. — און אַזוי ליד נאָך ליד
פרעגען זיי: וואָס זשע לאָזט ער אונז צו הערען? אָט איז ער
אַ גאָט־זוכער און אָט אַ רעוואָלוציאָנער. אין א צענדליג לידער
דערמאָנט ער גאָט צום גוטען; דירעקטע ווענדונגען צו גאָט,
וואו ער חשבונ'ט זיך מיט איהם פונאַנדער: „פילגערשאַפט",
„מיט א בינטעל האָלץ" אין „צו גאָט בין איך געגאַן" . . . אין
פונקט אַזויפיל לידער פייערט ער די רעוואָלוציע, מיט א גאַנ'ן
איינגעאָרטיגען ליד צום ערשטען מאַי, וואו מענשען זיינען בוי־
מער און די גאַסען — גערטנער, און דער יוניאָן־סקווער ווערט א
באַרג, און ער טאַבאַטשניק שטעהט צופוסענס. און אַזוי ווי עס
איז אָנגענומען, אַז איינס מיט דעם אַנדערען שיקט זיך ניט —
גאָט־זוכער און רעוואָלוציאָנער — פאַריבלען זיך די אַלע יענע
און פרעגען: מיט וועמען זשע האַלטסטו, טאַבאַטשניק?

און נאָך צעטומעלטער ווערען זיי פון אַנדערע ווידערשפּרו־
כען, וואָס וואַרפען זיך אין די אויגען פון טאַבאַטשניק'ס לידער:
אָט זינגט ער אַ הימנע מאַני לייב'ן, דעם פּאָעט פון מירמעל־
שטיינערנע חלום־שלעסער, און אָט צאָלט ער צינז צו יצחק פּע־
פּער'ן, וועמעס ליד עס קלינגט איהם מיט שפּיז און רינט איהם
מיט האָניג (צי עס איז אמת וועגען פּעפּער'ן צי ניט, אָבער שפּיז
און האָניג זיינען קיין סתירה ניט; עס איז א פאַרצייטיגער סימ־
באָל — דער גבור נעמט אַן האָניג אויפ'ן שפּיז. מעג מען עס,
פאַר שעהנקייט וועגען, עס אויך אונטערזאָגען פּעפּער'ן) —
מיט וועמען זשע איז טאַבאַטשניק — מיט מאַני לייב'ן צי מיט
פּעפּער'ן? — און אָט לאָזט ער זיך אין א טאָפּעלטער אַטאַקע
אויף לייוויק'ן („פאַר'סם ניט מעהר") — אין מאַני לייב'ס נאָ־
מען: הלמאַי לייוויק וואונדיגט מיט זיין וואָרט, אַנשטאָט צו
נחת'ן זיך מיט געוואויגענע און געמאָסטענע רייד, און אין פּע־
פּער'ס נאָמען: הלמאַי לייוויק זינגט „אומקום", ווען עס איז
שוין א צעהן יאָהר אין דעם — דאַמאָלסט, ווען דאָס ליד איז
געשריבען געוואָרען — ווי פּעפּער זינגט „אויפקום". און ער
וואַרפט זיך מיט רציחה אויף איהם, און רופט איהם מערדער.
און שעלט איהם אין טאַטען אַריין, בפועל ממש:

און די ביסט מאָרד —
פאַרצווייפלט בלינדער מאָרד;
דיין תנהומס וואונדיק וואָרט,
דיין טאָטנס רויטע באָרד;
זיי זיינען אַלע מאָרד,
פאַרצווייפלט בלינדער מאָרד.

היינטיגע צייטען שרעקט מען זיך ניט פאַר שאַרפע רייד,
און מען ערלויבט א פּאָעט פּאָעטישע חוצפּה; אָבער סטייט
פרעגט מען איהם: ביזטו, טאַבאַטשניק, אַזוי פריי פון לייוויק־
שע סימנים?

און ווירקליך, עס האָט גאַרניט אויסגעזעהן, אַז זיין פּען
זאָל אַזאַ שונא זיין לייוויק'ן. אָט האָט זיין פּען אָנגעשריבען
גלייך אין ערשטען ליד „פּילגערשאַפט":

עס גייט די גאַנצע בלינדע ערד,
וואָס לעכצט נאָך גאָט און וואונדער . . .

און זיין פּען ווייס פון ביינאַכטיגען עקסטאַז, פון „לעבען, שטאַר־
בען און אויפגעהן אין איין מינוט"; און אָט בעט זי, מען זאָל
איהר בעל הבית שאַרבען אויסשטעלען צו זון און ווינט — פאַר
רויב־פויגלען צו פּיקען ביין נאָך ביין. איז דאָך דאָס אמת'ע
„אומקום"־שטימונג! . . .

אין טאַבאַטשניק מאַני לייב און פּעפּער און לייוויק צוזאַ־
מען! ווייס מען ניט פון דעם וואָס וואַרפט זיך אין די אויגען
פון די לידער אַרויס, ווער און וואו טאַבאַטשניק איז. כאַפּט
מען ניט זיין פּנים, דוכט זיך, אַז ער איז פּנים'לאָז. און אויב
אַהן א פּנים, מסתמא זאָגט ער גאָר נישט; צווייפעלט מען שוין
צי ער וויל וואָס, צי ער זוכט וואָס, צי עס טוט איהם עפּעס וויי.
פאַלט אַרויס דער אינהאַלט פון אונטער זיינע לידער. און עס
שמעלט זיך אָפּ דער איינדרוק פון געשניצטער, געטאַקטער, נעט
געפּערעמטער „אינהאַלטסלאָזיגקייט".

און דאָס איז נאָך ניט אַלץ. עס וואַרפט זיך אין די אוי־
גען, אַז טאַבאַטשניק איז פאַרליבט אין ווערטער. די גאַנצע
פערטע אָפּטיילונג פון זאַמלונג איז באַטיטעלט „ווערטער", און
די וואָס קוקען פון אויבען־אויף, האָבען דאָ א לייכטע געלעגענ־
הייט צו דערקלערען: אַז טאַבאַטשניק'ס ליד איז וואָרט־ליב־
בעריי און וואָרט־שפּיעלעריי. און צוגעבענדיג עס צו זייער
העדדיגער דערקלערונג וועגען דער „אינהאַלטסלאָזיגקייט" פון
טאַבאַטשניק'ס ליד, טראָגען זיי אַרויס אַן אַלגעמיינעם פּסק־דין,
אַז עס איז אַ זאַמלונג פון הוילע מליצות, א חויז א פאַר לידער
וואו זיי האָבען אָנגעטאָפּט „אינהאַלט".

און מען בלייבט שטאַרק אומגערעכט צו טאַבאַטשניק'ן.

...וקונפט

...ען א פּראָלע־
...ן אַלץ, וואָס
...חוזק'ט ניט
...ינעווייניג אין
...טע שמייכלען
...אַם פון קליינ־
...פטען, וועלכע
...יגסטע שמייכ־
צו קאָנען אַלץ
...בען.
...סאָנ'ס פּענעק
...פּאַקטען. ער
...ן פּירושים. ער
...גרוואַטאָר, בעת
...אַטאָר.
...ען פון א גאַנץ
...קליינע מענשע־
... הסרון פונ'ם

...ן א גאַנצע גאַ־
...ון קינדער פון
...ידענע פּנימ'ער,
...פּיהלען און גע־
אויסמאָלען זוי
...יי זאָלען אויס־
... פון לעבעדיגע
...קינסטלער קאָן
...מת'ער שרייבער
...האָט געוועהנליך
...לעבען, וואָס ער
...ניט. ריכטיגער:
...שילדערען, אינ'ם
... זיך זיין אינע־
...פּאָרמולירטע אי־
. . . ביי יהושע
...ן „אידעאָלאָגיש־
...ן ווינציגער סימ־
...נגדע סצענעס און
... אָפּגעטאָן, אָבער
...ישער אָפּשאַצונג
...יקייט פון א באַ־
...ווירקונגס־קראַפט
...אין שווער אַפילו
...אַזאַ אַלגעמיינער
...ה, דער מענש —
...ילע באַהאַלט זיך
...אַרפּולען אַביעק־

... שטוב, איז אין
...ען, א געווינס . . .
...לענדיגע טעג פול
אַזוי ווי א יאַריד,
...אימיצען איבער־
...רעפען א מענשען,
...און שמייכלט.

...באַראַקטעריזירען
...א גאַנץ יאָהר",